

VARIABILITEIT VAN *SERAPIAS LINGUA* OP EEN STAND-PLAATS BIJ GRAZALEMA (ANDALUSIË, SPANJE)

Dirk KAPTEYN DEN BOUMEESTER

Zusammenfassung

In einer großen Population von *Serapias lingua* in der Nähe von Grazalema (SW-Andalusien, Spanien) wurden Exemplare mit abweichenden Basalschwielen gefunden. Meistens liegen diese geteilten Schwielen auf einer Erhöhung, genauso wie die ungeteilten Schwielen einer typischen *S. lingua*. Der Autor betrachtet diese Varianten deshalb als reine *S. lingua*. Wo die Erhöhungen fehlen, könnten Einflüsse einer anderen Art eine Rolle spielen. Diese Einflüsse sind aber zu gering um von deutlichen Hybriden reden zu können.

Summary

In a large population of *Serapias lingua* near Grazalema (SW-Andalucía, Spain) some specimens with deviant basal humps were found. In most cases the separated ridges stood on a small elevation, like the undivided humps of typical *S. lingua*. Where those elevations were absent, there might be some influence of an other species. This influence is too small however to consider the plants as real hybrids.

Inleiding

Ten westen van het dorp Grazalema loopt tussen de asfaltweg en de bovenloop van de Rio Guadalete een recent aangelegd pad. Aan beide zijden van het pad, tussen de Guadalete (hier nog een beek) en de weg, komen diverse orchideeënsoorten voor. Enkele honderden meters van het begin van het pad (gerekend vanaf de brug bij Grazalema) groeien er op vochtige plaatsen in totaal wel meer dan 1000 exemplaren van *Serapias lingua*. De vondst (begin mei 2001) van een exemplaar met twee parallelle lijsten op de basis van het hypochilium vormde de aanleiding om deze populatie eens wat beter te bekijken.

Afwijkende exemplaren

De meer dan 1000 planten *Serapias lingua* groeien eigenlijk niet in één populatie, maar verspreid op blijkbaar geschikte plekken in deelpopulaties van 5 tot 100 exemplaren. In een kleine deelpopulatie van ongeveer 10 exemplaren werd een *S. lingua* met twee duidelijk gescheiden, parallelle lijsten op het hypochilium gevonden. De vraag rees, of het een variant van *S. lingua* was of een andere soort.

In alle andere kenmerken onderscheidde de bloemen van het gevonden exemplaar zich niet van het standaardtype van *S. lingua*. Eerst werden nog meer afwijkende exemplaren gezocht. Bij veel planten werd er even “een blik naar binnen geworpen”. In een aantal gevallen was de *lingua*-knobbel diep ingesneden; soms was de insnijding zo geprononceerd, dat er sprake was van twee parallelle lijsten met een kleine tussenruimte. In de meeste gevallen bevonden deze lijsten zich op een verhoging (afb. 1), net zoals de knobbel van het standaardtype van *S. lingua* ook op een verhoging ligt (afb. 2 rechts). Bij enkele exemplaren ontbrak deze verhoging echter (afb. 2 links).

Verspreiding van afwijkende exemplaren over de populatie

Evenals het eerstgevonden exemplaar onderscheidde de later gevonden planten met afwijkende lijsten zich in andere opzichten niet van normale *S. lingua*: vorm, stand, kleur en beharing van de lip waren hetzelfde. Er bestaat alleen de indruk, dat de planten met twee gescheiden lijsten iets groter waren dan de gemiddelde *S. lingua* op deze standplaats. De afwijkende planten waren over verscheidene deelpopulaties verdeeld. Er was geen concentratie in bepaalde deelpopulaties en de vondst van één afwijkend exemplaar garandeerde niet, dat er in dezelfde grote of kleine deelpopulatie nog andere gevonden zouden worden. Bij enkele exemplaren met een diep ingesneden knobbel of twee parallelle lijsten werden alle bloemen van de plant bekeken. Daarbij bleek, zoals eigenlijk al verwacht werd, dat de afwijking bij alle bloemen van een exemplaar voorkomt en wel in dezelfde mate.

Rijkdom aan soorten of variabiliteit van één soort

Natuurlijk is ook de mogelijkheid overwogen, dat er een andere soort in het spel was. Op grond van de beschrijvingen in de literatuur vielen de meeste andere soorten al direct af. *Serapias strictiflora* vertoont enige overeenkomst met *S. lingua*, maar de lip is veel smaller. *Serapias stenopetala* heeft volgens de beschrijving een veel lichtere bloemkleur. In de omgeving van de groeiplaats, maar op wat minder vochtige plekken, stonden hier en daar wat exemplaren van *Serapias parviflora*. Deze plant is echter zo anders gebouwd, dat hybridisatie met *S. lingua* niet alleen in de lijsten maar ook in andere kenmerken tot uitdrukking zou moeten komen.

Vermeldingen in de literatuur

Bovenstaande overwegingen leidden al gedurende de reis tot de conclusie, dat er sprake is van uitsluitend *S. lingua*, maar dat deze soort variabel is dan men algemeen aanneemt. Bij thuiskomst werd de literatuur geraadpleegd. In de recente literatuur wordt alleen op de variatie in kleur gewezen. Over twee lijsten in plaats van één knobbel wordt niets meegedeeld, alleen valt soms te lezen, dat de knobbel diep ingesneden kan zijn. Pas na enig zoeken bleek bij Nelson (1968) meer informatie te vinden. Hij spreekt over “eine Tendenz zur Gliederung der Labellschwiele in allen Stärkegraden”, tot aan “Trennung in zwei selbständige Schwielen” (pag. 11).

1. *Serapias lingua* met een in twee lijsten verdeelde knobbel, op een verhoging liggend.

2. *Serapias lingua*: rechts met een normale knobbel, die op een verhoging ligt; links met twee lijsten, niet op een verhoging liggend.

De afbeelding waarnaar verwezen wordt (Taf. XV,e), komt volledig overeen met de exemplaren op afb. 1 van dit artikel. Ook Nelson sluit in dit geval een kruising met *S. parviflora* uit. Nelson beschouwt het voorkomen van twee lijsten als een vorm van regressie (terugslag) en neemt aan, dat de knobbel van *S. lingua* zich heeft ontwikkeld uit twee lijsten. Voorts beschouwt hij *S. lingua* en *S. parviflora* als twee soorten die zich parallel uit *S. vomeracea* hebben ontwikkeld. Het door Nelson afgebeelde exemplaar was afkomstig uit Ligurië (Italiaanse Riviera).

Bij de weinige planten met twee lijsten die niet op een verhoging liggen, zouden er invloeden van een andere soort in het spel kunnen zijn. Deze invloeden zijn echter te gering om van duidelijke hybriden te kunnen spreken. M.R. Lowe (2001), die veel groeiplaatsen in Spanje heeft bezocht, denkt aan een "oude" beïnvloeding door een andere soort, die zijn sporen in de *lingua*-populaties van Zuidwest-Andalusië heeft nagelaten. In andere delen van Spanje of daarbuiten heeft hij nooit zulke varianten van *S. lingua* gevonden.

Geraadpleegde literatuur

- Bournérias, M. (ed.) (1998): Les Orchidées de France, Belgique et Luxembourg. - Paris, Collection Parthénope.
- Delforge, P. (1994): Guide des Orchidées d'Europe, d'Afrique du Nord et du Proche-Orient. - Lausanne, Delachaux et Niestlé.
- Landwehr, J. (1977): Wilde Orchideeën van Europa. deel 2. - 's Graveland, Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland.
- Lowe, M.R. (2001) Schriftelijke mededeling.
- Nelson, E. (1968): Monographie und Ikonographie der Orchidaceen-Gattungen *Serapias*, *Aceras*, *Loroglossum*, *Barlia*. - Chernex-Montreux.

D.W. Kapteyn den Boumeester
Ligusterlaan 3
NL-2015 LH Haarlem